

KOHTUMÄÄRUS

Kohus	Tartu Ringkonnakohus
Määruse kuupäev	20. veebruar 2026
Kohtuasja number	1-15-5159
Kohtukoosseis	Mario Truu, Erkki Hirsnik ja Tiit Lõhmus
Kohtuasi	Süüdimõistetu XX-i taotlus kohtulahendi avalikustamise piiramiseks
Vaidlustatud kohtulahend	Tartu Maakohtu 13. jaanuari 2026. a määrus
Kaebuse esitaja ja kaebuse liik	XX, määruskaebus
Teine määruskaebemenetluse pool	Prokuratuur, esindaja Lõuna Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokurör Jane Pajus

TARTU RINGKONNAKOHTUS MÄÄRAB

1. Tunnistada karistusregistri seaduse § 28 ls 2 põhiseadusega vastuolus olevaks ja jätta see kohaldamata osas, mille kohaselt tuleb avalikustatud kohtulahendis jätta isiku nimi asendamata, kui ta on tunnistatud süüdi karistusseadustiku § 184 järgi.
2. Edastada käesolev määrus Riigikohtule.
3. Jätta rahuldamata XX-i taotlus õiguskantsleri ja Andmekaitse Inspeksiooni menetlusse kaasamiseks.
4. Tühistada Tartu Maakohtu 13. jaanuari 2026. a määrus ja asendada arvutivõrgus avalikustatud Tartu Maakohtu 3. augusti 2015. a otsuses nr 1-15-5159 XX-i nimi ja isikukood tähemärkidega.
5. Määruskaebus rahuldada.

Edasikaebamise kord

Käesoleva määruse saab vaidlustada prokuratuur või XX advokaadi vahendusel. Määruskaebus tuleb esitada Tartu Ringkonnakohtule 15 päeva jooksul alates kohaldamata jäetud õigustloova akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud määruse kuulutamisest.

MENETLUSE KÄIK

1. Tartu Maakohtu 3. augusti 2015. a otsusega tunnistati XX süüdi karistusseadustiku (KarS) § 184 lg 2 p 2 järgi ja teda karistati 3-aastase vangistusega, mille hulka arvati eelvangistuses viibitud 3 päeva. KarS § 74 lg-te 1 ja 3 alusel jäeti mõistetud vangistus 3-aastase katseajaga täielikult tingimisi kohaldamata. Otsus jõustus 19. augustil 2015 ja see on avaldatud Riigi Teataja veebilehel numbriga 1-15-5159/23.
2. 10. jaanuaril 2026 esitas XX Tartu Maakohtule taotluse kohtuotsuse avalikustamise lõpetamiseks.

3. Tartu Maakohtu 13. jaanuari 2026. a määrusega jäeti XX-i taotlus rahuldamata. Kohus osutas, et jõustunud kohtuotsus avalikustatakse kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 408¹ lg 1 järgi. Karistusregistri seaduse (KarRS) § 28 järgi asendatakse avalikustatud kohtulahendites pärast registrist karistusandmete kustutamist isiku nimi initsiaalide või tähemärgiga, kuid KarS § 184 järgi süüditunnistamise korral seda ei tehta. Kuna XX tunnistati süüdi KarS § 184 lg 2 p 2 järgi, ei saa selles otsuses tema nime ega isikukoodi asendada.
4. Maakohtu määruse vaidlustas XX, kes taotleb selle tühistamist ning avalikustatud kohtuotsuses oma nime ja isikukoodi asendamist. XX leiab, et ta tunnistati süüdi KarS § 184 lg 1, mitte KarS § 184 lg 2 p 2 järgi, sest seda näitab karistusregistri väljavõte. XX-i nime ja isikukoodiga kohtuotsuse avalikustamine kahjustab tema ja tema perekonnaliikmete mainet. XX-i last võidakse seetõttu lasteaias ja koolis kiusata. Tal pole narkootikumide sõltuvust ja ta tarvitab neid viimati üle 10 aasta tagasi.
5. Tartu Ringkonnakohtu 2. veebruari 2026. a määrusega võeti määruskaebus menetlusse ja anti pooltele tähtaeg seisukohtade esitamiseks. Ringkonnakohus küsis prokuratuurilt kirjalikku arvamust KarRS § 28 ls 2 põhiseaduspärasuse kohta osas, mis puudutab seda, et isiku süüditunnistamise korral KarS § 184 järgi tuleb tema nimi jätta avalikustatud kohtulahendis asendamata.
6. XX esitas 3. veebruaril 2026 seisukoha, jäädes määruskaebuse juurde ning taotledes Andmekaitse Inspeksiooni ja õiguskantsleri menetlusse kaasamist. XX leiab, et tema ja tema perekonnaliikmete au ja head nime on teotatud. Ta pani kuriteo toime 11 aastat tagasi ja pole pärast seda uusi narkokuritegusid toime pannud. Seaduses tuleb selgelt määratleda, kui kaua võib kohtulahendeid avalikustada. Seetõttu on KarRS § 28 vastuolus põhiseaduse ja Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) praktikaga. Tema karistus kanti arhiivi 2. augustil 2018 ja seetõttu tuleb avalikustatud lahendis tema nimi asendada. Tööandjad otsivad Riigi Teataja lehelt andmeid. XX-i kuriteo kvalifikatsioon tuleb üle vaadata, sest lahendid on kohtute infosüsteemis ja kohtunikud arvestavad nendega otsuste tegemisel.
7. Prokuratuur leiab, et KarRS § 28 ls 2 on põhiseadusega kooskõlas. Süüdimõistva kohtuotsuse langetamine ja otsuse avalikustamine pole süüdimõistetu au ega hea nime teotamine, vaid õigusemõistmise legitiimne tagajärg. Isikuandmete avalikustamine pärast karistusandmete kustumist võib riivata Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) §-s 26 sätestatud õigust perekonna- ja eraelu puutumatusele. See kätkeb legitiimset eesmärki hoida ära uued rasked kuriteod ja tagada õiguskorra kaitse. KarRS §-s 28 on loetletud kuriteod, mille puhul on avalikkusel kõrgendatud huvi, mis kaalub üles süüdimõistetu eraelu riive.

RINGKONNAKOHTU SEISUKOHT

Sissejuhatus

8. Kolleegium leiab, et KarRS § 28 lg 2 on vastuolus Euroopa Liidu (EL) õiguse ja põhiseadusega osas, mille kohaselt tuleb avalikustatud kohtulahendis jätta isiku nimi asendamata, kui ta on tunnistatud süüdi KarS § 184 järgi. Seetõttu tuleb KarRS § 28 ls 2 tunnistada selles osas põhiseadusvastaseks ja jätta kohaldamata. Ringkonnakohus vastab kõigepealt määruskaebuse väitele kuriteo kvalifikatsiooni kohta ja lahendab XX-i taotluse **(a)**, käsitleb seejärel KarRS § 28 ls 2 vastuolu EL õigusega **(b)** ja kontrollib selle kooskõla põhiseadusega **(c)** ning võtab lõpetuseks kokku määruskaebemenetluse tulemuse **(d)**.

(a) XX-i määruskaebus

9. XX taotleb avalikustatud kohtulahendis oma isikuandmete asendamist. Kolleegium osutab, et ta tunnistati Tartu Maakohtu 3. augusti 2015. a otsusega süüdi KarS § 184 lg 2 p 2 järgi ning teda karistati 3-aastase vangistusega, mis jäeti KarS § 74 lg-te 1 ja 3 alusel 3-aastase katseajaga täielikult tingimisi kohaldamata. Karistusregistris on ekslikult märgitud, et XX-i karistati KarS § 184 lg 1 järgi.
10. Lisaks taotleb XX Andmekaitse Inspektsiooni ja õiguskantsleri menetluse kaasamist. See taotlus tuleb jätta rahuldamata. Ringkonnakohtus toimetatava määruskaebemenetluse poolteks on XX ja prokuratuur. Kui ringkonnakohtus jätab õigustloova akti sätte kohaldamata, tunnistades selle põhiseadusega vastuolus olevaks, edastab ta määruse põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 9 lg 1 järgi Riigikohtule. Riigikohtus on põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses menetlusosaliseks teiste seas õiguskantsler, kellelt küsitakse aramus vaidlustatud sätte põhiseaduspärasuse kohta (PSJKS § 10 lg 1 p 5 ja lg 2).

(b) KarRS § 28 ls 2 vastuolu EL õigusega

11. KarRS § 24 lg 1 p 6 järgi kustutatakse karistusandmed registrist ja kantakse arhiivi, kui tähtajalisest vangistusest tingimisi vabastamise korral määratud katseaja lõppemisest on möödunud kolm aastat. KarRS § 24 lg 6 ls 1 sätestab, et karistusandmete kustutamisel ja arhiivi kandmisel märgitakse karistusandmete juurde andmete arhiivi kandmise kuupäev. KarRS § 24 lg 6 ls 2 järgi säilitatakse kuriteo eest mõistetud karistuse andmeid arhiveerituna 50 aastat arhiivi kandmise kuupäevast arvates.
12. XX-i katseage algas kohtulahendi kuulutamisest 3. augustil 2015 (KarS § 78 p 1), lõppes 3. augustil 2018 ja 3. augustil 2021 möödus selle lõppemisest 3 aastat, mistõttu on tema karistusandmed praeguseks karistusregistrist kustutatud ja kantud arhiivi. XX taotleb avalikustatud kohtuotsuses oma nime ja isikukoodi asendamist. KrMS § 408¹ lg-te 1 ja 2 järgi avalikustatakse jõustunud kohtuotsus selleks ette nähtud kohas arvutivõrgus koos süüdistatava nime ja isikukoodiga. KarRS § 28 ls 1 sätestab, et avalikustatud kohtulahendites asendatakse pärast karistusandmete registrist kustutamist isiku nimi initsiaalide või tähemärgiga. Sätte teine lause näeb ette, et süüdimõistetud nime ei asendata, kui ta on süüdi tunnistatud muu hulgas KarS §-s 184 sätestatud kuriteo toimepanemise eest.
13. EL liikmesriigid peavad tagama EL õiguse täieliku toime. Nii tuleb riigisisest õigust tõlgendada võimalikult suures ulatuses kooskõlas EL õigusega. Kooskõlalisel tõlgendamisel on siiski piirid ning see ei või viia riigisisese õiguse *contra legem* tõlgendamiseni. Kui riigisisene säte on vastuolus EL õiguse sättega, millel on vahetu õigusmõju, peab liikmesriigi kohus jätma riigisisese sätte kohaldamata, st EL õigusel on kollisiooni korral esimus riigisisese õiguse ees. (Vt RKÜK 15.03.2022, 5-19-29/38, p 41 koos viidetega.)
14. Isikuandmete töötlemist reguleerib Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. a määrus nr 2016/679 (isikuandmete kaitse üldmäärus, edaspidi IKÜM). Jõustunud kohtulahendis avalikustatud süüdimõistetud nimi ja isikukood on isikuandmed IKÜM artikli 4 p 1 mõistes ja nende avalikustamine on töötlemine artikli 4 p 2 järgi. Selliste andmete Riigi Teatajas avaldamine kuulub IKÜM artikkel 2 lg-le 1 tuginedes määruse kohaldamisalasse ega jää IKÜM artikli 2 lg 2 kohaselt selle kohaldamisalast välja. IKÜM artikli 2 lg 2 p d järgi ei kohaldata määrust juhul, kui isikuandmeid töötlevad pädevad asutused süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise või nende eest vastutusele võtmise ja kriminaalkaristuste täitmisele pööramise, sealhulgas avalikku julgeolekut ähvardavate ohtude eest kaitsmise ja nende ennetamise eesmärgil. Neil eesmärkidel isikuandmete töötlemist reguleerib Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. a direktiiv

nr 2016/680, mis on Eestis üle võetud isikuandmete kaitse seadusega (vt ka EK 22.06.2021, C-439/19, p-d 69–71).

15. Kolleegium leiab, et jõustunud kohtuotsuse ja selles süüdimõistetu nime ja isikukoodi avalikustamine Riigi Teataja veebilehel pole hõlmatud IKÜM artikli 2 lg 2 p-s d loetletud toimingutega, sest see kõneleb süüditunnistamisele eelnenud tegevustest või pärast süüdimõistva otsuse tegemist karistuse täitmisele pööramisest. Kui asutused töötlevad isikuandmeid muudel kui direktiivis 2016/680 sätestatud eesmärkidel, tuleb kohaldada IKÜM artiklit 10. Selle sätte eesmärk on tagada tugevam kaitse sellise töötlemise eest, mis nende andmete erilise tundlikkuse tõttu võib kujutada eriti rasket sekkumist eraelu puutumatuse ja isikuandmete kaitse põhiõigustesse, mis on tagatud EL põhiõiguste harta artiklitega 7 ja 8. Kuna IKÜM artiklis 10 nimetatud andmed puudutavad tegevust, millega kaasneb ühiskonna hukkamõist, võib selliste andmetega tutvumise võimaldamine stigmatiseerida asjaomast isikut ja kujutada endast seega tõsist sekkumist tema era- või tööellu. (Vt EK 22.06.2021, C-439/19, p-d 74–75.)
16. IKÜM artiklis 6 on sätestatud ammendav ja piiratud loetelu juhtumitest, millal saab isikuandmete töötlemist lugeda õiguspäraseks. Riigi Teatajas süüdimõistvate kohtuotsuste avalikustamine koos süüdimõistetu andmetega kuulub IKÜM artikli 6 lg 1 p e kohaldamisalasse, mille järgi on töötlemine õiguspärane, kui see on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks. Kuna need andmed kuuluvad ka IKÜM artikli 10 kohaldamisalasse, kehtivad nende töötlemise suhtes täiendavad piirangud. IKÜM artiklist 10 („Süüteoasjades süüdimõistvate kohtuotsuste ja süütegudega seotud isikuandmete töötlemine”) nähtub, et andmeid võib töödelda ainult ametiasutuse järelevalve all, välja arvatud juhul, kui see on lubatud liidu või liikmesriigi õigusega, milles on sätestatud asjakohased kaitsemeetmed andmesubjektide õiguste ja vabaduste kaitseks. Kõnealuseid isikuandmeid töötleb Riigi Teataja seaduse § 8 lg 1 kohaselt Justiits- ja Digiministeerium, kes on IKÜM artikkel 4 p 7 järgi vastutav töötleja. Kuna aga pärast avalikustamist saab andmetega tutvuda igauks, kel on võimalus neid säilitada või levitada, ei toimu töötlemine enam ministeeriumi järelevalve all. Seetõttu peavad riigisisised õigusnormid nägema ette asjakohased kaitsemeetmed andmesubjektide õiguste ja vabaduste kaitseks. (Vt EK 22.06.2021, C-439/19, p-d 100–101.)
17. Seega on oluline kindlaks teha, kas süüdimõistvates kohtuotsustes sisalduvate isikuandmete niisugune üldsusele avaldamine on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks ning kas sellist avaldamist lubavates õigusnormides on ette nähtud asjakohased kaitsemeetmed andmesubjektide õiguste ja vabaduste kaitseks. Selleks tuleb kontrollida, kas eraelu puutumatust ja isikuandmete kaitset puudutavate põhiõiguste riive raskust arvestades on see põhjendatud ning eelkõige proportsionaalne taotletavate eesmärkide saavutamiseks. (Vt EK 07.03.2024, C-740/22, p 53.)
18. IKÜM artikkel 5 lg 1 p-dest c–e tuleneb, et isegi tõeste andmete töötlemine, mis alguses on õiguspärane, võib aja möödudes minna määrusega vastuollu. Seda näiteks juhul, kui andmed pole enam asjakohased või on ülemäärased, arvestades nende kogumise eesmärke ja sellest möödunud aega. Euroopa Kohus on leidnud, et lahendades taotlust eemaldada arvutivõrgust kriminaalasjas toimunud kohtumenetluse andmed, tuleb hinnata kõiki asjaolusid: süüteo laadi ja raskust, menetluse käiku ja tulemust, möödunud aega, andmesubjekti rolli avalikus elus ja tema käitumist minevikus, üldsuse huvi taotluse esitamise ajal, avaldatud andmete sisu ja vormi ning nende avaldamise tagajärgi andmesubjekti jaoks (EK 24.09.2019, C-136/17, p-d 74 ja 77).
19. Eesti õiguses pole sätestatud IKÜM artiklis 10 ette nähtud piisavaid kaitsemeetmeid süüdimõistetute õiguste ja vabaduste kaitseks. KarRS § 28 ls 2 ei näe ette võimalust kaaluda, kas KarS § 184 järgi süüdi tunnistatud inimese karistusandmete jätkuv avalikustamine on

põhjendatud. See tähendab, et karistusandmete jätkuva avalikustamise otsustamisel ei saa võtta arvesse kuriteo asjaolusid, sellest möödunud aega, süüdimõistetu isikut ja käitumist ega kohtulahendi avalikustamise mõju. Seetõttu on kolleegium seisukohal, et KarRS § 28 ls 2 pole selles osas kooskõlas IKÜM artikkel 5 lg 1 p-dega c–e ega artikliga 10. Vastuolu tõttu EL õigusega tuleb KarRS § 28 ls 2 jätta asjassepuutuv osas kohaldamata, ent kolleegium leiab, et kõnealune säte võib olla vastuolus ka põhiseadusega.

(c) KarRS § 28 ls 2 põhiseaduspärasus

20. Põhiseaduslikkuse järelevalve on Eesti kohtute PS § 15 lõikest 2 ja §-st 152 tulenev kohustus. See kohustus saab Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamise seaduse § 2 järgi taanduda EL õigusest tulenevate kohustuste ees üksnes määral, milles see on vajalik EL õiguse elluviimise tagamiseks ja kollisiooni vältimiseks. Kui kohtul tekivad kahtlused nii EL õiguse kohaldamisalasse kuuluva EL õigusega seotud Eesti sätte põhiseaduspärasuses kui ka selle sätte kooskõlas EL õigusega, on tal üldjuhul võimalik hinnata, kumma vastavuse kontrolli ta kohtuasja lahendamiseks teeb. Seejuures ei ole välistatud, et kohus jätab kohtuasja lahendamisel kohaldamata Eesti sätte selle vastuolu tõttu vahetu õigusmõjuga EL õigusega, alгатades ühtlasi põhiseaduslikkuse järelevalve kohaldamata jäänud Eesti sätte põhiseaduspärasuse kontrolliks. Vastuolu EL õigusega ei muuda sätet asjassepuutumatuks põhiseaduslikkuse järelevalve algatamisel. (Vt RKÜK 15.03.2022, 5-19-29/38, p-d 43, 47 ja 49.)
21. Kolleegium peab vajalikuks algatada põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse, sest see võib tagada tõhusama kaitse kui üksnes KarRS § 28 ls 2 kohaldamata jätmine. Tehes kindlaks sätte põhiseadusvastasuse, on Riigikohtul volitus tunnistada põhiseadusvastane õigustloov akt või selle sätte kehtetuks ja kõrvaldada õiguskorrast selle sätte toime täielikult. Seevastu Eesti õiguse vastuolu korral EL õigusega puudub kohtul võimalus Eesti õigustloova akti või selle sätte kehtetuks tunnistamiseks ning säte tuleb jätta üksnes konkreetsetes vaidlustes kohaldamata. (Vt RKÜK 15.03.2022, 5-19-29/38, p 45.)
22. KarRS § 28 ls 2 põhiseaduspärasuse kontrollimine ei kahjusta EL õiguse esimust, ühtsust ja tõhusust või muul viisil EL põhiõiguste harta või teiste EL õigusaktidega isikutele tagatud kaitsetaset. Vaidlusalune säte ei ole selline, mille kehtestamise kohustus tuleneks EL õigusest. Kuna KarRS § 28 ls 2 võib olla vastuolus IKÜM artikkel 5 lg 1 p-dega c–e ja artikliga 10, teenib selle kohaldamata jätmine ja põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamine ka EL õiguse esimuse ja tõhususe tagamise eesmärki.
23. Esimese või teise astme kohtu algatatud konkreetse normikontrolli menetluses võib Riigikohus tunnistada kehtetuks või põhiseadusega vastuolus olevaks sellise õigustloova akti või selle sätte, samuti õigustloova akti andmata jätmise, mis oli kohtuasja lahendamisel asjassepuutuv (PSJKS § 9 lg 1 ja § 14 lg 2 ls 1). Asjassepuutuv on säte, mis on kohtuasja lahendamisel otsustava tähtsusega ehk mille põhiseadusele mittevastavuse ja kehtetuse korral peaks kohus otsustama asja teisiti kui põhiseadusele vastavuse korral (vt nt RKÜK 14.05.2025, 3-22-246/31, p 23).
24. Kuna XX tunnistati süüdi KarS § 184 lg 2 p 2 järgi, ei saa KarRS § 28 lg 2 järgi tema taotlust rahuldada ega avalikustatud lahendis tema isikuandmeid asendada. Kui KarRS § 28 ls 2 ei näeks ette, et KarS § 184 järgi süüdi tunnistatud isiku andmeid avalikustatud kohtulahendis ei asendata, tuleks XX-i taotlus rahuldada või vähemalt võiks kohtul olla võimalus kaaluda, kas seda teha. Seetõttu on KarRS § 28 lg 2 asjassepuutuv osas, mille järgi tuleb avalikustatud kohtulahendis jätta isiku nimi asendamata, kui ta on tunnistatud süüdi KarS § 184 järgi.

25. Kolleegium on seisukohal, et KarRS § 28 ls 2 riivab asjassepuutuvas osas PS §-s 14 sätestatud riigi kohustust tagada isikute õigused ja vabadused. Õiguste ja vabaduste tagamine ei tähenda üksnes seda, et riik hoidub põhiõigustesse sekkumast. PS § 14 sisaldab nii seadusandja objektiivset kohustust kehtestada normid kui ka isiku subjektiivset õigust nõuda selliste normide kehtestamist, mis piisava tõenäosusega ja piisaval määral tagaks põhiõiguste teostamise ning kaitse (vt RKPJK 02.06.2025, 5-25-1/15, p 42). KarRS § 28 ls 2 riivab ka PS § 26 ls-s 1 sätestatud igaiheõigust perekonna- ja eraelu puutumatusele. PS §-st 26 koostoimes PS §-s 14 tagatud üldise põhiõigusega menetlusele ja korraldusele tuleneb õigus sellele, et riik kehtestaks piisava õigusliku regulatsiooni, mis võimaldaks tagada perekonna- ja eraelu puutumatuse (RKPJK 10.04.2018, 5-17-42/9, p 36).
26. Lisaks sellele sätestab PS § 15 lg 1 ls 1 õiguse pöörduda õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. PS § 15 lg 1 ls 1 riive esineb ka olukorras, kus on võimalus kohtusse pöörduda, kuid see jääb igal juhul tagajärjetuks (vt RKPJK 02.06.2025, 5-25-1/15, p 54). KarRS § 28 ls 2 välistab igal juhul KarS § 184 järgi süüdi mõistetud isiku karistusandmete avalikustamise lõpetamise, mistõttu pole kohtul võimalik teisiti otsustada ja seesugune taotlus jääb alati rahuldamata. Kolleegiumi hinnangul on menetletavas asjas põhjust kõneleda ka näiteks õiguse valida tegevusala, elukutset ja töökohta (PS § 29 lg 1 ls 1) ning omandipõhiõiguse (PS § 32 lg 1 ls 1) riivetest. Avalikustatud teave karistusandmete kohta võib inimest stigmatiseerida ning seetõttu võidakse keelduda tema töölevõtmisest, talle pangalaenu andmisest või korteri üürimisest (vt nt TMK 07.01.2025, 1-18-3836/127, p-d 29–30).
27. XX-i õigusi, eeskätt põhiõigust eraelu puutumatust tagavale menetlusele ja korrale riivab olukord, kus kohtul puudub avalikustamise piiramise taotlust saades võimalus kaaluda, kas tema karistusandmete jätkuv üldsusele avaldamine pärast karistusregistrist kustutamist on vajalik ja proportsionaalne. Põhiõiguse riivamine on põhiseadusega kooskõlas üksnes juhul, kui riivet õigustab muu põhiõiguse või põhiseadusliku väärtuse kaitsmise vajadus ning riive on oma eesmärgi saavutamiseks proportsionaalne (vt nt RKPJK 12.12.2017, 5-17-10/10, p 57).
28. KarRS § 28 lisati karistusregistri seadusesse isikuandmete kaitse seaduse jõustumisega 2008. aastal. Eelnõu 1026 SE seletuskirjast nähtub, et avaliku huvi ja kuritegude ennetamise tõttu sätestati KarRS § 28 ls-s 2 kuriteod, mille puhul karistusandmete avalikustamist ei lõpetata. Loetellu lisati eriti ohtlikud kuriteod, arvestades avalikustamise preventiivset toimet ja rikkumise raskust. Seejuures peeti silmas juhtumit, mil korduvalt seksuaalkuritegude eest vanglakaristust kandnud süüdimõistetu asus juhtima noortekeskust. Seega sooviti sättega ennetada eriti ohtlikke kuritegusid ja nende kordumist ning teavitada üldsust selliseid tegusid toime pannud inimeste ohtlikkusest. Seda saab pidada legitiimseks eesmärgiks.
29. PS § 11 järgi peab põhiõiguste riive olema taotletava eesmärgi suhtes sobiv, vajalik ja mõõdukas. Kahtlemata aitab eriti ohtlike kuritegude ennetamisele ja neist üldsuse teavitamisele kaasa see, kui neis kuritegudes süüditunnistatute nime ja isikukoodi ei eemaldata karistusandmete kustudes Riigi Teataja veebilehelt. Seega on riive taotletavate eesmärkide saavutamiseks sobiv. Samuti on riive vajalik, sest mõnel muul, kuid vähemintensiivsel viisil samasugust tulemust ei saavutataks.
30. Samas leiab kolleegium, et riive ei paista mõõdukas. KarRS § 28 ls-s 2 loetletud kuriteod on erineva raskusastmega. Samuti on erisugused KarS § 184 järgi kvalifitseeritavad kuriteod, millest annavad aimu karistusmäärade väga laiad vahemikud. Nii võib KarS § 184 lg 1 järgi mõista süüdistatavale karistuseks ühe- kuni kümneaastase ja KarS § 184 lg 2¹ järgi lausa eluaegse vangistuse. Samuti ei eristata narkootikumidega seotud kuritegusid aine liigi või selle ohtlikkuse järgi. KarS § 184 lg 1 näeb ette karistuse narkootilise või psühhotropse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise eest. Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ning nende lähteainete

seaduse § 3¹ lg 3 sätestab, et suur on aine kogus, millest piisab narkojoobe tekitamiseks vähemalt kümnele inimesele. Kohtupraktikas on tuvastatud, et kümnele inimesele piisab narkojoobe tekitamiseks keskmiselt 7,5 grammist kanepist (vt nt RKKK 23.12.2021, 1-19-7453/106, p 49). Seega ei sõltu KarS § 184 lg-s 1 sätestatud kuriteokoosseisu täitmine näiteks sellest, kas süüdistatav valdas 8 grammi kanepit enda tarvitamiseks või kilo kanepit selle teistele müümiseks. Kui süüdistatav annab narkootilist ainet edasi rohkem kui ühe korra, saab teda karistada juba KarS § 184 lg 2 p 2 järgi 3- kuni 15-aastase vangistusega.

31. EIK on leidnud, et Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK) artiklis 8 sätestatud õigus eraelule hõlmab muu hulgas inimese nime ja tema mainet ning kaitseb õigust elada privaatselt. Artiklile 8 ei saa aga tugineda mainekaotuse puhul, mis on inimese enda tegude, näiteks kuriteo toimepanemise tagajärg. See tähendab, et kriminaalkaristus iseenesest ei kujuta endast sekkumist eraellu. (EIK 04.07.2023, *Hurbain v. Belgia*, p-d 188–189). Samas on kohus märkinud, et pärast teatud aja möödumist, eriti kui süüdimõistetu karistusaeg hakkab lõppema või ta on vabastatud, tekib tal õigustatud huvi mitte seista vastamisi oma tegudega, et soodustada taasühiskonnastamist. Seejuures on otsustava tähtsusega süüditunnistamise, vabastamise ja andmete avaldamise vahele jääv aeg. (Vt EIK 07.12.2006, *Österreichischer Rundfunk v. Austria*, p-d 68–69 ja 26.04.2022, *Mediengruppe Österreich GmbH v. Austria*, p-d 68–70.)
32. EIK on osutanud sellelegi, et üldsusel on huvi saada teavet päevakohase sündmuse kohta ning olemas peab olema võimalus otsida andmeid möödunud sündmuste kohta. Selle huvi ulatus, mis üldsusel võib olla kriminaalmenetluste vastu, on varieeruv ja võib aja jooksul olenevalt kohtuasja asjaoludest muutuda (EIK 28.06.2018, *M. L. ja W. W. v. Saksamaa*, p-d 89 ja 100–102). Elanikkonna kaitsmiseks võivad ametiasutused luua andmebaase õigusrikkumiste avastamise ja ennetamise hõlbustamiseks. Selliseid süsteeme ei tohi aga kuritarvitada, püüdes talletada võimalikult palju teavet või pikendada andmete säilitamise tähtaega. Kui selliste andmebaaside puhul ei järgita proportsionaalsuse põhimõtet, kaaluvad tõsised riived põhiõigustele üles andmebaaside võimalikud eelised. Riikidel lasub konventsiooni alusel kohustus tagada oma jurisdiktsiooni all olevate isikute õigused ja vabadused. DNA-andmete kogumine ja pikaajaline säilitamine rikub EIÕK artiklit 8, kui kehtiv õigus ei näe ette eristamist sõltuvalt toimepandud süüteost ega selle raskusest ning süüdimõistetutel puudub võimalus esitada taotlus andmete kustutamiseks (EIK 22.06.2017, *Aycaguer v. Prantsusmaa*, p-d 34 ja 43–46.) Andmete kustutamise kohtulik menetlus peaks võimaldama sõltumatut kontrolli nende säilitamise põhjendatuse üle selgelt määratletud kriteeriumite alusel (EIK 17.12.2009, *Gardel v. Prantsusmaa*, p 69).
33. XX tunnistati süüdi KarS § 184 lg 2 p 2 järgi, sest ta omandas 2014. ja 2015. aastal korduvalt 0,5–10 grammi kokaiini ning vahendas mitu korda 0,5–15 grammi kokaiini ja 1–3 grammi kanepi edasiandmist. Teda karistati 3-aastase vangistusega, mis on KarS § 184 lg 2 p 2 alammäär ehk väikseim võimalik karistus. Lisaks sellele jäeti vangistus KarS § 74 lg-te 1 ja 3 järgi 3-aastase katseajaga täielikult tingimisi täitmisele pööramata. See näitab, et XX-i süü oli väike ja tema kuritegu või isikut iseloomustasid erandlikud asjaolud, mis tingisid vangistuse täitmisele pööramata jätmise. Karistusregistrist ja kohtute infosüsteemist nähtub, et XX läbis katseaja ega pannud sel ajal toime uut kuritegu. Praeguseks on tema karistamisest möödunud üle kümne aasta. Sellistel asjaoludel ei saa kõneleda eriti ohtlikust kuriteost, mille vastu oleks üldsusel suur huvi ja mis peaks seetõttu olema praegusel hetkel tingimata jätkuvalt avalikustatud.
34. PS § 14 ja § 26 ls 1 riivet saab pidada intensiivseks, sest vaatamata XX-i taotlusest kohtulahendis tema isikuandmete avalikustamise lõpetamiseks, tuleb kohtul sellest KarS § 28 ls 2 sõnastuse tõttu keelduda. Kohus ei saanud XX-i taotlust lahendades avalikustamise lõpetamise kasuks ja kahjuks kõnelevaid argumente kaaluda, näiteks võtta ühelt poolt arvesse avalikustamise

võimalikke kahjulikke tagajärgi XX-i mainele, era- ja perekonnavalule ning töövõimalustele ning teisalt üldsuse huvi saada teada tema toime pandud kuriteost. Seetõttu ei saa taotletava eesmärgi suhtes pidada mõõdukaks piirangut, mis välistab alati KarS § 184 järgi süüdi tunnistatud inimese avalikustatud andmete asendamise. Kolleegium on seisukohal, et KarRS § 28 ls 2 on selles osas ebaproportsionaalne ja vastuolus vähemalt PS §-ga 14, § 15 lg 1 ls-ga 1, § 26 ls-ga 1, § 29 lg 1 ls-ga 1 ja § 32 lg 1 ls-ga 1.

- 35.** Ringkonnakohus jätab KarRS § 28 ls 2 põhiseadusvastases osas kohaldamata. Võttes arvesse XX-i kuriteo asjaolusid, sealhulgas korraga kuni 3 grammi kanepi ja 15 grammi kokaiini käitlemist, talle mõistetud karistust ning kuriteost, süüditunnistamisest ja karistusest möödunud aega, samuti asjaolu, et karistus on registrist juba mõnda aega kustutatud, tuleb XX-i isikuandmed avalikustatud kohtulahendis asendada.

(d) Määruskaebemenetluse tulemus

- 36.** Eelneva põhjal ning juhindudes PSJKS § 9 lg-st 1, KrMS § 390 lg-st 1 ja § 337 lg 1 p-st 4, tunnistab Tartu Ringkonnakohus KarRS § 28 ls 2 põhiseadusega vastuolus olevaks osas, mille kohaselt tuleb avalikustatud kohtulahendis jätta isiku nimi alati asendamata, kui ta on tunnistatud süüdi KarS § 184 järgi. Kolleegium jätab sätte kohaldamata, tühistab Tartu Maakohtu 13. jaanuari 2026. a määruse ja asendab arvutivõrgus avalikustatud Tartu Maakohtu 3. augusti 2015. a otsuses XX-i nime ja isikukoodi tähemärkidega. Kohtumäärus tuleb saata Riigikohtule. Kolleegium rahuldab määruskaebuse.

(allkirjastatud digitaalselt)